

วัฒนธรรมไทย

(Thai Culture)

จัดทำโดย
ครูรุจน์ หาเรือนทอง

ส 2.1 ม.4-6/5 วิเคราะห์ความจำเป็นที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและ
เลือกรับวัฒนธรรมสากล

ความหมายของวัฒนธรรม

- ❖ **วัฒนธรรม** ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า “**culture**” มาจากภาษาลาติน คือ cultura ซึ่งแตกมา จากคำว่า colere หมายถึง การเพาะปลูกและบำรุงให้เจริญงอกงาม (cultivate)
- ❖ ในสังคมไทยคำว่า วัฒนธรรม ได้ถูกนิยามโดยรากศัพท์ภาษาบาลีและสันสกฤต คำว่า **วัฒน** (วัฒน) หมายถึง ความเจริญงอกงาม ส่วน **ธรม** (ธรรม) หมายถึง ความดี ความงาม กฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ เมื่อรวมกันเป็น วัฒนธรรม หมายถึง ความดี

วัฒนธรรม ในความหมายทางสังคมวิทยา Tyler (1871)

- 1. วัฒนธรรม เป็น **วิถีชีวิตของมนุษย์** (Style of life/ the way of life) ที่เกิดจากการเรียนรู้-สั่งสอน
- 2. วัฒนธรรม คือ **ทุกสิ่งทุกอย่าง** (Everything in the World) ที่มนุษย์สร้างขึ้น

วัฒนธรรมในความหมายตามกระทรวงวัฒนธรรม

- ปัจจุบันกระทรวงวัฒนธรรมอธิบายว่า วัฒนธรรมคือวิถีชีวิตซึ่งมีทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมเป็นสิ่งที่จับต้องมองเห็นได้ วัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมจะปรากฏในรูปของวัตถุ ส่วน วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมคือพฤติกรรมและที่จับต้องหรือยากที่จะมองเห็นได้ในทันที ได้แก่ ความรู้สึก คุณค่า ประเพณี ความเชื่อ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทั้ง 2 ส่วนจะประกอบอยู่ในวิถีชีวิตของคนในสังคม

- **สรุป** ได้ว่า วัฒนธรรมคือทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้น จากกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ ได้แก่ การรู้จักคิด รู้จักใช้ รู้จักถ่ายทอด ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความแตกต่างจากสัตว์ เพราะว่าสิ่งที่สัตว์กระทำถือว่าเป็น**สัญชาตญาณ** มิใช่**การเรียนรู้**

เงื่อนไขสำหรับการพัฒนาวัฒนธรรม

- 1. มีเสรีที่ไม่ต้องตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมโดยสัญชาตญาณ
- 2. ความสามารถในการเรียนรู้
- 3. การคิดออกมาเป็นสัญลักษณ์
- 4. มีภาษา
- 5. สามารถประดิษฐ์สิ่งใหม่ (Invention)

(ปfaatนี จิตติวัฒนา อ้างถึง Ashley Montagu)

ความสำคัญของวัฒนธรรม

- 1. เพื่อสนองความต้องการพื้นฐาน ได้แก่ ปัจจัย 4 ในการครองชีพ
- 2. เพื่อความเรียบร้อยของสังคม ได้แก่ การปกครอง
- 3. เพื่อผลทางจิตใจ ได้แก่ ศาสนา
- 4. เพื่อความสดชื่นในชีวิต ได้แก่ สุนทรียภาพ
- 5. เพื่อการสื่อสารความรู้ ได้แก่ การศึกษา

ประเภทของวัฒนธรรม

- วัฒนธรรมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ
- **1. Material Culture** : รูปธรรม หรือ วัตถุธรรม เป็นวัฒนธรรมที่สัมผัสได้ (tangible culture)

- **2.Non-material Culture** : นามธรรม เป็นวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ (intangible culture) หรือวัฒนธรรมที่ไม่ใช้วัตถุ เช่น สถาบันทางสังคม ค่านิยม ภาษา ฯลฯ แบ่งเป็น
 - 2.1 **คติธรรม** เกี่ยวข้องกับคุณงามความดี จิตใจหรือคุณธรรมในชีวิต
 - 2.2 **เนติธรรม** เกี่ยวกับการประเพณีและกฎหมาย
 - 2.3 **สหธรรม** เกี่ยวข้องกับมารยาทในการอยู่ร่วมกันในสังคม

การจำแนกประเภทของวัฒนธรรมแบบอื่น ๆ

- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จัดโดยองค์การยูเนสโก ณ กรุงเวนิส ปี พ.ศ. 2413 แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 5 สาขา ดังนี้
- **1.1 สาขามนุษยศาสตร์** ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ศาสนา ปรัชญา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี มารยาท ในสังคม การปกครอง กฎหมาย ฯลฯ
- **1.2 สาขาศิลปะ** ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ฯลฯ

- **1.3 สาขาการช่างฝีมือ** ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอผ้า การจักสาน เครื่องเงิน เครื่องทอง การจัดดอกไม้ การประดิษฐ์เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ
- **1.4 สาขาคหกรรมศิลป์** ได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า การแต่งงาน บ้าน ยา การดูแลเด็ก ครอบครัว การรู้จักประกอบอาชีพช่วยเหลือเศรษฐกิจในครอบครัว ฯลฯ
- **1.5 สาขากีฬาและนันทนาการ** ได้แก่ การละเล่น มวยไทย ฟันดาบ สอนมือ กระบี่ กระบอง กีฬาพื้นบ้าน ฯลฯ

การจำแนกประเภทของวัฒนธรรมแบบอื่น ๆ

- **นอกจากนี้ยังมีการจำแนกวัฒนธรรมในรูปแบบอื่น**
(กระทรวงวัฒนธรรม, 2552) ได้แก่
 1. รูปแบบของวัฒนธรรมที่เป็นมรดก (heritage culture)
 2. วัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต (living culture)
 3. วัฒนธรรมที่สร้างสรรค์ (creative culture)

สาเหตุของการเกิดวัฒนธรรม

❑ การเกิดวัฒนธรรมมีสาเหตุมาจากความต้องการของมนุษย์ ๓ ประการ คือ

1. **ความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองทางชีววิทยา** (biological needs) ซึ่งเป็นความต้องการพื้นฐาน คือ ปัจจัย 4
2. **ความต้องการทางสังคม** (social needs) เนื่องจากการอยู่ร่วมกันของคน การแบ่งหน้าที่ การร่วมมือกันแก้ไขปัญหาพื้นฐาน ก่อให้เกิดวัฒนธรรม คือ การจัดระเบียบทางสังคม (social organization)
3. **ความต้องการทางจิตใจ** (psychological needs) ซึ่งวัฒนธรรมที่มาตอบสนองความต้องการ คือ ระบบความเชื่อ (ลัทธิ/ศาสนา)

ปัญหาพื้นฐานของมนุษย์

(งามพิศ สัตย์สงวน, 2543)

ปัญหาพื้นฐาน		ส่วนของวัฒนธรรม
ปัญหาความสัมพันธ์ทางเพศและการควบคุมเพศสัมพันธ์	➡	ระบบเครือญาติ
ปัญหาเรื่องปากท้อง	➡	ระบบเศรษฐกิจ
ปัญหาความขัดแย้งและการควบคุมทางสังคม	➡	ระบบการเมืองการปกครอง
ปัญหาเรื่องการอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคม	➡	ระบบการศึกษา
ปัญหาเรื่องลึกลับอำนาจเหนือธรรมชาติ	➡	ระบบศาสนาและความเชื่อ
ปัญหาเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ	➡	ระบบการแพทย์และสาธารณสุข
ปัญหาเรื่องการสื่อสาร	➡	ระบบการสื่อสาร
ปัญหาเรื่องความคิดสร้างสรรค์ และการแสดงออก	➡	ศิลปะ
ปัญหาเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจ	➡	กีฬา และนันทนาการ

ลักษณะของวัฒนธรรม

- 1. เกิดจากการเรียนรู้ คัดค้านของสมาชิกในสังคม : ไม่ได้เกิดตามสัญชาตญาณแต่เกิดจากการอยู่ร่วมกันของมนุษย์
- 2. มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น : socialization
- 3. เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของคนในสังคม
- 4. วัฒนธรรมมีความหลากหลายแตกต่างกัน เพราะแต่ละสังคมมีสภาพแวดล้อมแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมชาวเขา ชาวเล ชาวนา

- **5.เป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน** : สร้างความเป็นเอกลักษณ์ของสังคมนั้น ๆ
- **6.มีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงอยู่เสมอ** : เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้น การยืม ผสมผสาน และการแพร่กระจายวัฒนธรรม
- **7, วัฒนธรรมมีทั้งระดับใหญ่และระดับรอง** หมายถึง วัฒนธรรมโลก กำหนดให้เป็นอารยธรรม วัฒนธรรมประจำชาติ วัฒนธรรมท้องถิ่น

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

การผสมผสาน
ทางวัฒนธรรม

การประดิษฐ์
คิดค้น

การ
แพร่กระจาย

การยืม
วัฒนธรรมอื่น

ปัจจัยการผสมผสานวัฒนธรรม

- 1. การที่อยู่อาศัยใกล้ชิดกัน
- 2. การย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย
- 3. การทูตและการค้า
- 4. การสมรสระหว่างผู้ต่างวัฒนธรรม
- 5. ความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการคมนาคม
- 6. อิทธิพลของสื่อมวลชน
- 7. สงคราม

ผลจากการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มี 2 ด้าน

- 1. ด้านบวก : ทำให้เกิดการพัฒนา ความเป็นอยู่ สะดวกสบายขึ้น
- 2. ด้านลบ : เกิดปัญหาการปรับตัว ปัญหาสังคม

ลักษณะสำคัญของวัฒนธรรมไทย

- 1. นับถือระบบเครือญาติ มีค่านิยมเคารพผู้อาวุโส
- 2. ยึดถือในบุญกุศล เชื่อในกฎแห่งกรรมตามหลักพระพุทธศาสนา มีไมตรีจิตต่อผู้อื่น ชอบทำบุญตามโอกาสสำคัญของชีวิต
- 3. มีแบบแผนพิธีกรรมในการประกอบกิจการหรือประเพณีต่าง ๆ ตั้งแต่เกิด จนตาย

- 4. มีวิถีชีวิตเกษตรกรรม ยอมรับความสำคัญของธรรมชาติ
- 5. นิยมความสนุกสนาน ดำเนินชีวิตแบบสบาย ๆ
- 6. เป็นวัฒนธรรมแบบผสมผสาน (ไทย จีน ฝรั่ง แหก ฯลฯ)
- 7. ยึดมั่น จงรักภักดี เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

Thai Culture and Behavior (Ruth Benedict, 1943)

- **Benedict** ได้บรรยายลักษณะพิเศษบางประการของคนไทยว่า
- **1. คนไทยรักสนุก**
- “...คนไทยรักชีวิตสนุกสนานและการสังสรรค์บุคลิกของคนไทยแทบไม่มีความกังวลต่อปัญหายุ่งยากใดๆ คนไทยมีความสุขโดยไม่เอาใจใส่ต่อสิ่งใดๆ ความสนุกสนานและการจัดงานรื่นเริงในรูปแบบของงานบุญและงานนักขัตฤกษ์เป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมไทย คนไทยชอบดื่มเหล้าเพราะเหล้าทำให้สบายใจ ไม่มีความรู้สึกหดหู่...”

- **2. คนไทยชอบทำบุญ**

- “...คนไทยเห็นความสุขในโลกนี้มากกว่าสนใจในชีวิตหน้า การทำบุญของคนไทยเป็นการกระทำมิใช่เพื่อบรรลุถึงโลกุตระ หากแต่เป็นหลักจริยธรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ซึ่งเป็นพื้นฐานในพุทธศาสนาของไทย การทำบุญเป็นกิจกรรมร่วมกับเพื่อนบ้าน เป็นกิจกรรมที่สนุกสนานเพลิดเพลิน ก่อให้เกิดมิตรภาพอันดีในชุมชน...”

- 3. คนไทยรักสงบ ใจเย็น อ่อนน้อม
- “...คนไทยไม่ชอบแสดงออกซึ่งความโกรธและความรุนแรง หลีกเลียงการใช้อารมณ์และการทะเลาะวิวาทในที่ชุมชน คนไทยมีบุคลิกภาพใจเย็น นับถือผู้หลักผู้ใหญ่และอ่อนน้อม พยายามหลีกเลียงการขัดแย้งและการเผชิญหน้ากับผู้อื่น...”

- **4. ผู้ชายเป็นใหญ่ในสังคม**

- “...การสั่งสอนของพุทธศาสนาและการที่ชายมีสิทธิในการบวชเป็นภิกษุสงฆ์ ส่งเสริมฐานะของผู้ชายให้สูงกว่าผู้หญิง ผู้ชายเป็นผู้นำและมีอำนาจทางสังคม ในขณะที่ผู้หญิงต้องเชื่อฟังพ่อแม่และสามี มีหน้าที่ในการดูแลบ้านเรือน เลี้ยงลูกและปรนนิบัติสามี...”

ครูจัน หาเรือนทอง

ลักษณะสังคมไทยจากสุภาษิต

- สุภาษิตนับเป็นสิ่งที่แสดงภูมิปัญญา (Folk wisdom) ของสังคมได้อย่างหนึ่ง เพราะได้ผ่านการกลั่นกรองและพัฒนามาหลายชั่วอายุคน

สุภาพษิตเกี่ยวกับคนแต่ละคน

- ชายข่าวเปลือกหึงข่าวสาร
- ผู้หึงยิ่งเรือผู้ชายพายเรือ
- ขาดเลือดต้องไวลายขาดิตายต้องไวชื่อ
- ชายเป็นช่างเท้าหน้าหึงเป็นช่างเท้าหลัง

สุภาชีตเกี่ยวกับครอบครัวและเครือญาติ

- อย่าชิงสุกก่อนห่าม
- เข้าตามตรอกออกตามประตู
- ดูช้างให้ดูหางดูนางให้ดูแม่
- ไฟในอย่านำออก ไฟนอกอย่านำเข้า
- ฆ่าไม่ตาย ชายไม่ขาด
- ลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น

สุภาพเกี่ยวกับเศรษฐกิจ

- มีสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท
- หนักเอา เบาสู้
- ปากกัด ตีนถีบ
- นุ่งเจียม ห่อเจียม
- ผ้าขี้ริ้วห่อทอง
- ฝนทิ้งให้เป็นเข็ม

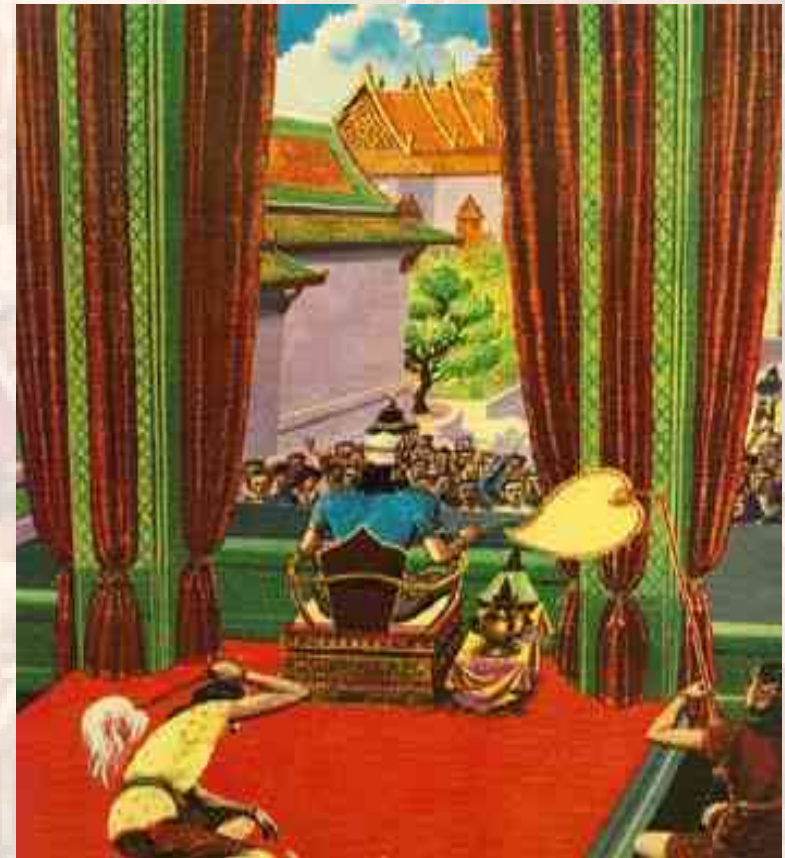
สุภาชิตเกี่ยวกับการศึกษาหาความรู้

- ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี
- รักดีห้ามจ้วรักชั่วห้ามเสา
- ความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด
- บัวใต้น้ำ

สุภาชีตเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง

- ฟ้าสูงแผ่นดินต่ำ
- ข้าพึ่งเจ้า บ่าวพึ่งนาย
- สิบพ่อค้าไม่เท่าพระยาเลี้ยง
- ฝนตกก็แข่ง ฝนแล้งก็ดำ
- น้ำร้อนปลาเป็น น้ำเย็นปลาตาย
- เจ้าว่างามต้องว่างามไปตามเจ้า

ความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมไทยและสากล

- **วัฒนธรรมสากล** คือวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากสังคมอื่น แต่มีความนิยมทั่วไปในนานาประเทศ เช่น การแต่งกายสากล การเล่นกีฬาและดนตรีสากล เป็นต้น ซึ่งปกติแล้วมีบ่อเกิดจากวัฒนธรรมตะวันตก แต่คนไทยรับเอามาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย เพราะสังคมไทยเป็นสังคมย่อยสังคมหนึ่งของโลก การที่จะติดต่อกับคนต่างชาติจำเป็นต้องมีการประพฤติปฏิบัติต่อกันอย่างผสมกลมกลืน

การแต่งกายสากล

เจ้าหญิงซิคฮานอีโซ

ครูจัน หาเรือนทรง

ชุดประจำชาติต่าง ๆ

ชุดประจำชาติต่าง ๆ

กีฬา

ดนตรีสากล

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมไทย

- สาเหตุที่ต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มีดังนี้

1. การคิดค้นวิทยาการและการแสวงหาผลประโยชน์จากต่างชาติ

2. กระแสโลกาภิวัตน์ (globalization)

- 1) ข้อมูลข่าวสารจากต่างประเทศ

- 2) ลัทธิบริโภคนิยม

การคิดค้นวิทยาการและการแสวงหาผลประโยชน์ จากต่างชาติ

- ประเทศที่ต้องพึ่งพาวิทยาการจากต่างประเทศ จำเป็นต้อง
รู้เท่าทันวัฒนธรรมต่างประเทศด้วย เพื่อนำไปปรับปรุงให้
เหมาะสมกับวัฒนธรรมของตน และป้องกันการครอบงำของ
ต่างชาติ

กระแสโลกาภิวัตน์ : ข้อมูลข่าวสารจากต่างประเทศ

- ข้อมูลข่าวสารอาจจะมึสาระที่เป็นอันตรายต่อความเชื่อและพฤติกรรมของเยาวชน ก่อให้เกิดค่านิยมฟุ้งเฟ้อ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร

กระแสโลกาภิวัตน์ : ลัทธิบริโภคนิยม

- ได้แก่ อาหาร การแต่งกาย การใช้อินเทอร์เน็ต การบริโภคข้อมูล ข่าวสารจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และ การค้าขายทางอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้เกิดการหมกมุ่นต่อสื่ออิเล็กทรอนิกส์ แต่งกาย ล่อแหลม ความรุนแรงละเมิดซึ่งกันและกัน บริโภคอาหารขาดคุณค่าทางโภชนาการ

fast food

Joke รวมคำสอนพระเดชพระคุณหลวงปู่เณรคำ...

- - เจตะโร เฮลิคอปเตอร์ ลามา...(การมีเครื่องบินเจ็ตและเฮลิคอปเตอร์ เป็นลามาอันประเสริฐ)
- ปี่จะจะคาตา มัธระยม สุข...(การได้ดื่มมัธยมเป็นสุขอย่างยิ่ง)
- ปีตุ มาตา อะโกโรโกโสอาศรม เต คะรีห์ส โต โต...(บิดามารดาไม่ควรอยู่บ้านโกโรโกโส ต้องศฤหาสน์โตโต)
- พาหะนา หะรุหะรา อาวุโสสังโฆ อุบาลาทา ศรีสะเกษา บุญญาหนั่ง...(การให้รถบรรทุกแก่พระอาวุโสในอุบลและศรีสะเกษ เป็นบุญอย่างยิ่ง)
- กาลา อะเมริกานั่ง ปะรินิพพานั่ง...(สงสัยอาตมาต้องอยู่อเมริกาไปจนตาย?)

การแต่งกายหญิงชาวสยาม

การแต่งกายหญิงชาวสยาม สมัย ร.5-6

การแต่งกายหญิงชาวสยาม

สตรีผู้นี้ ได้รับรางวัลที่ดี ใน
การประกวดเครื่องแต่งกาย
ประเภทป้ายและ ในโอกาส
พิเศษ ของสภาวัฒนธรรม
แห่งชาติ พ.ศ. ๒๔๘๖
เพื่อจัดระเบียบการดำเนิน
ชีวิตของคนไทยให้เป็นแบบ
อารยประเทศ

แฟชั่นชุดนักศึกษา

แฟชั่นชุดนักศึกษา

Photos: Internet

จนไม่จริง

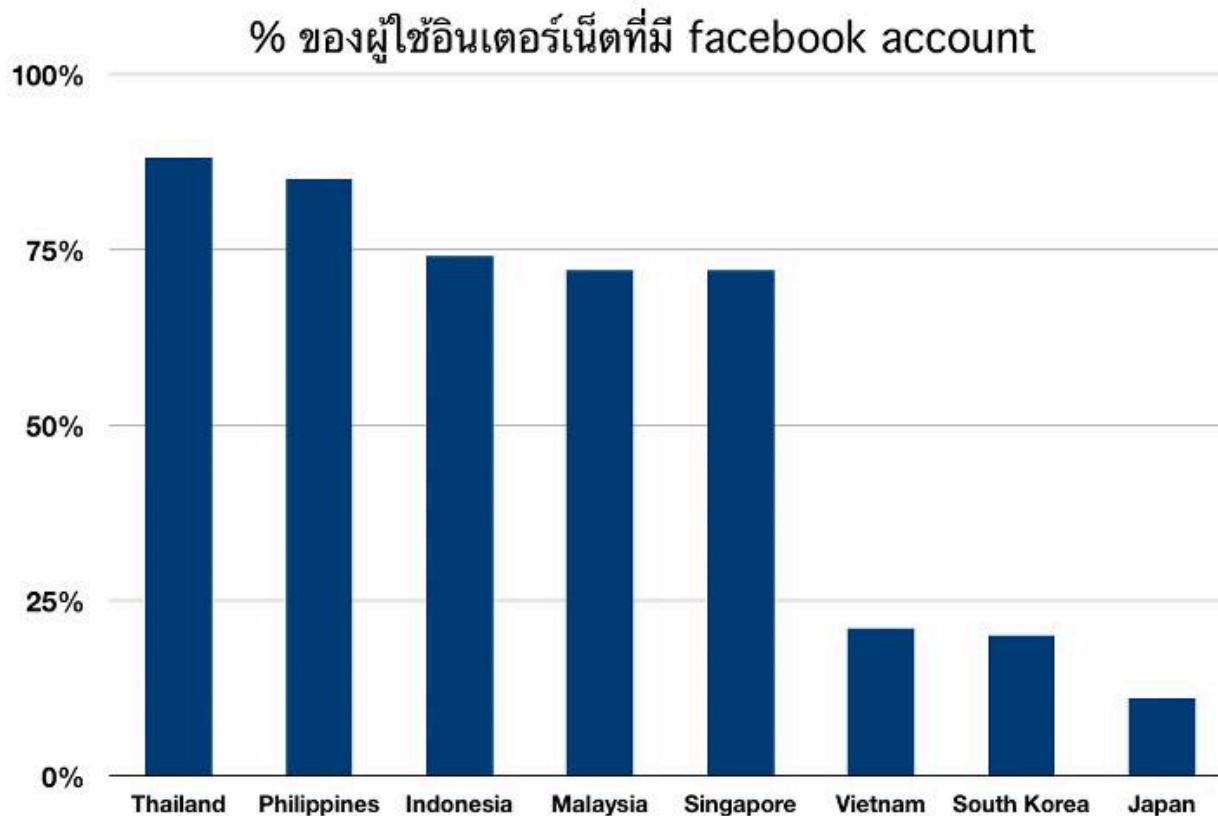
Google™

facebook®

twitter

FACEBOOK ไทยอยู่ตรงไหน

Source: <http://www.socialbakers.com/facebook-statistics/?interval=last-week>

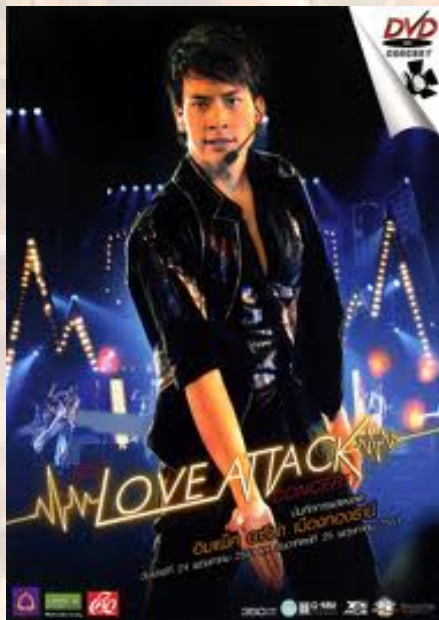

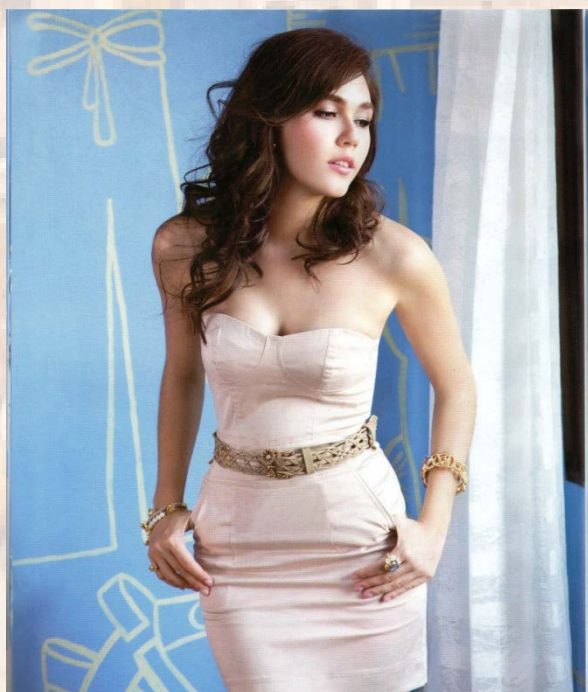
ประเทศไทยอยู่ตรงไหน?
whereisthailand.info

ภาพยนตร์ ดนตรี การโทรทัศน์

การเลือกรับวัฒนธรรม

- **หลักในการเลือกรับวัฒนธรรม**

1. **ศึกษาวัฒนธรรมไทยให้เข้าใจตนเอง** : เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้คนไทยให้เข้าถึงและเข้าใจวัฒนธรรม ภูมิปัญญา อันเป็นมรดกของชาติ
2. **เรียนรู้วัฒนธรรมสากล** : เพื่อรู้เท่าทันโลก เช่น ภาษา เทคโนโลยี ฯลฯ
3. **เลือกรับวัฒนธรรมสากลในกระแสโลกาภิวัตน์ที่เป็นประโยชน์** : รับวิทยาการ ความเจริญต่างๆ ควรศึกษาผลกระทบที่เกิดให้รอบด้านเป็นไปเพื่อประโยชน์ ความสมานฉันท์ ของสังคมโดยรวม
4. **ปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม** : รักษาความเป็นตัวของตัวเอง ปรับให้เข้ากับตน ไม่ใช้การลอกเลียนแบบ

จบชะที่

ผลของลัทธิบริโภคนิยม

ปรากฏการณ์ (ไม่) ธรรมชาติ เมื่อวัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. 2552. **แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2550-2559.** (online). <http://www.m-culture.go.th/ckfinder/userfiles/files/tools-culture/AWFINAL%20BOOK%20WATTANATUM%20PLAN%20YEAR%2025-11-52-1.pdf>, 14 เมษายน 2556
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2553. **หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม.** กรุงเทพฯ: สกสค. ลาดพร้าว
- ปสาณี ฐิติวัฒนา. 2535. **สังคมวิทยา.** กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สัณญา สัณญาวิวัฒน์. 2548. **สังคมศาสตร์เบื้องต้น.** พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. 2553. **เอกสารการสอนชุดวิชา สังคมและวัฒนธรรมไทย.** นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

- มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม <http://ich.culture.go.th/>
- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม <http://www.culture.go.th/thai/>